

RÉMI Tünde

A néptánckutató Maác László emlékezete

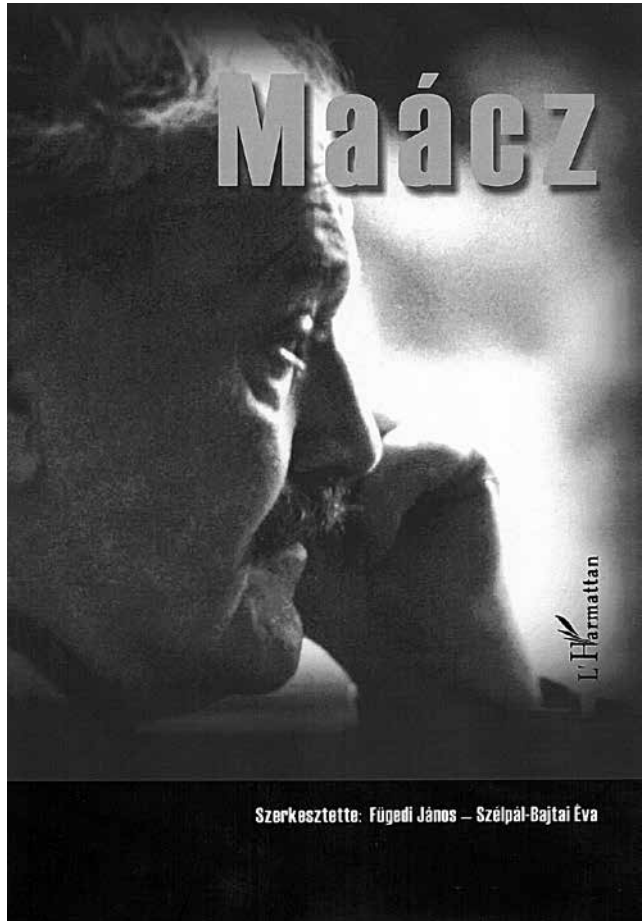

Maác Lászlót, a néprajzkutatót, kritikust, tánc történést a *Táncművészet* című lap újraindítóját és főszerkesztőjét a rendkívüli tudás, a humánus, a tánc iránti elkötelezettség, a tenni akarás egyaránt jellemezte. 1929-ben, a nagy gazdasági válság idején született Endrődön, ahol szülei a helyi római katolikus polgári iskolában tanítottak. Édesapja gimnáziumi tanár volt, bölcsészdoktor; édesanyja Trianon után kénytelen volt elhagyni Kassát, mert nem tudott szlovákul tanítani. A szülői ház, a családi körülmények Maác László életére, sorsának alakulására is nagy hatással voltak. Innen hozta magával a könyvek, az olvasás, a zene szeretetét, de azt is, hogy bármilyen nehezek legyenek is a körülmények, az ember nem futhat el, meg kell találnia a megoldást. Cserkészként került közel a népdalokhoz, amelyek elbűvölték, s megnyitották az utat egy újabb művészeti ág, a néptánc felé.

A szerkesztők a *Találkozások a tánc* c. visszaemlékezésének újraközlését a táncos tanulmányok kiegészítő irodalmának szánták. Maác László szakmai önéletrajznak, tapasztalatgyűjteménynek nevezte írását, amely nyolc részben jelent meg a *Táncművészeti Dokumentumokban*, 1981 és 1990 között. A szerkesztők megtartották a visszaemlékezés eredeti, római számokkal való tagolását és lábjegyzetekkel (utalásokkal) egészítették ki, gondolván az ifjabb nemzedékre is. A szakmai önéletrajz nem befejezett – csak az 1980-ig terjedő idő-

szakot öleli fel – az utána következő évekről már nem tudhatjuk meg Maác László tapasztalatait, érzéseit, meglátásait, világszemléletét. A *Találkozás a tánc* hamar megragadja az olvasót plasztikus elbeszélő stílusával, amely a humort sem nélkülözi. Hű képet kapunk az adott korról, az egyszerű emberek mindennapjairól, a gyűjtő utak nehézségeiről, a minisztériumok bürokratizmusáról, a néptánc és a balett sokszínűségéről.

Példaként vegyük szemügyre az első részt! Ez a szerző életének kezdeti szakaszát öleli fel 1950-ig, a következő fejezet-címekkel: *A szülőfalu; Szentesen; Bácskában; Táborok, találkozók; A MEFESZ együttesben; Hány-toborzó; Zenekíséretünk rejtelmői; A repertoár; Életünk apróságai; Budapesti VIT; Ludas Matyi; Sztálin-köszöntő; Ecséri lakodalmas; Külföldi turnék és Epilógus*. A nehéz gazdasági körülmények hatására kerültek Maác László szülei Endrődre, ahol a helyi római katolikus polgári iskolában tanítottak. A falu „basa-paraszt” plébánosa szinte elviselhetetlenné tette a pedagógusok életét. Az író rendkívül szemléletesen mutatja be a kiszolgáltatottságot, a felemásságot, a se ide, se oda tartozást. Ugyanakkor meleg, lírai képekben idézi fel a gondtalan gyermekkor élményeit, a szülőföld iránti végtelen szeretetet. A boldog gyermekkort az édesapa korai, tragikus halála törte ketté. Maác már felnőttként visszatért Endrődre, itt is szeretett volna gyűjteni táncokat, nép-

szokásokat, de szomorúan tapasztalta, hogy továbbra is a népszínművek magyarkodó táncai és dalai dívnek. Az immár csonka család életében újabb változást hozott a politikai helyzet. Bácska 1941-es visszafoglalása után Óbecsén kapott igazgatói állást az édesanya az újonnan létesített polgári iskolában. Itt a gimnázium cserkészcsapatában ismerkedett meg a népballadákkal, népdalokkal. A tábortúznél történő közös éneklések, kirándulások, az olvasmányélmények meghatározóak voltak a fiatal gimnazista számára. Az idill sohasem lehet tökéletes,

megtöri a félelem, a rettegés, a háború kegyetlensége. A szerző döbbenetes képekkel festi le a sortüzeket, a zsidók elhurcolását, s menekülésüket a front elől. 1945 decemberében már új helyen, Szentesen él a család. Újabb változást hozott életébe, hogy tanárai ajánlására bekerült a frissen alakuló Tánacsics Mihály Népi Kollégiumba. Ez már a „fényes szelek” korszaka, minden népi kollégiumnak kellett, hogy legyen sportköre, kórusa és táncegyüttese. Itt lép be a tánc Maác László életébe, s lesz annak elkötelezett híve élete végéig. Bár a háború utáni

helyzet nem volt könnyű: mindenütt romok, infláció, élelmiszerhiány, meggyötört, megkeseredett emberek; mégis megindult valami a fiatalok körében, néptáncsoportok alakultak, és megismerhették a népdalok, népballadák, népszokások világát. Maác kockás füzetbe jegyezte fel az általa ismert, megtanult táncokat. (*Marosszéki csürdöngölő, Alföldi legényes, Karikástánc, Mikófalvi juhásztánc, Páros kanásztánc, Seprútánc, Katonatánc, Ábi-bábi stb.*)

Új szint hozott az életükbe az 1947-es vásárhelyi regöstábor, ahol az író szerint öszszegyültek „az egész Alföld ifjú dal- és táncbolondjai”. A népdal, a néptánc, a balladajátzás volt a foglalkozások témája. Vásárhelyen ismerkedett meg Rábai Miklóssal is. Meg kell említeni a hárshegyi, a balatonudvari és a fonyódi tábort. Mindenütt lehetett valami újat tanulni, új barátokat, társakat találni, akik mindig fontosak voltak Maác László életében. Így például Martin György, akivel sokszor együtt járta a falvakat, apró településeket egy-egy gyűjtőút során. A politikai események hatása már a fonyódi tábor hangulatában is érződött. Az 1948-as események hatására megalakult a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége. A NÉKOSZ által szervezett iskolában megismerkedett az új eszmékkel, a szocializmussal, hitt a társadalmi fejlődésben, egy szebb és igazabb társadalom eszményében. Kezdetben még nem a Rákosi korszak személyi kultuszának torz, embertelen eszméi voltak a mérvadóak. 1948 szeptemberében megnyílt a budapesti József Attila Kollégium és megkezdhette tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészkarán. A különböző főiskolákról, egyetemekről kerültek ki az újonnan alakult MEFESZ együttes táncosai. Vezetőjük pedig a Vásárhelyen megismert Rábai Miklós lett. Lelkesedésüket nem zavarta a szegényes jellemztár, a politikai és szakmai csatározások, Rábai irányításával sikeresen szerepeltek. Maác összekacsint az olvasóval, amikor humorát megcsillantva leír egy próbát, hogyan mutatta meg nekik Rábai az általa elképzelt

lépéskombinációt. Az Operaház felkérte Rábai Miklóst, hogy készítsen koreográfiát Kodály *Háry János* című daljátékához, s így született meg a híres *Háry-toborzó*. A politika ismét közbeszólt, többeknek származásuk miatt távozni kellett az együttesből (Pesovár Ernő), mások „kegyvesztettek” lettek, nem kívánatos elemekké váltak ellenére, hogy jelentős eredményeik voltak a magyar néptánc feldolgozásában, színpadra állításában. Az együtteseknek szükségük volt megfelelő zenei kíséretre, zeneszerzőkre, kiváló muzsikusokra is. Szeretettel emlékezett meg Maác a kiváló szolista-váló Bige Józsefről, aki maga által készített furulyáján játszott, a „házi” zeneszerzőkről, Gulyás Lászlóról, Vujcsics Tihamerről, akiknek nagy szerepe volt az előadások sikerében. A zenészek és táncosok együttműködése jó lehetőséget adott koreográfusnak, táncosnak, muzsikusnak és zeneszerzőnek egyaránt. Az együttes repertoárjára a változatosság, a sokszínűség volt jellemző. Műsorukon szerepelt a battonyai ihletésű *Oláh verbunk*, egy-két Rábai által ismert erdélyi tánc alapján a *Makfalvi verbunk* és a *Makfalvi páros*, majd a két tánc összefűzésével és kiegészítésével született *Bihari táncok*. A felsorolásból nem lehet kihagyni a *Ványai verbunkot*, a *Ványai csárdást*, a *Békési lakodalmast*, a *Völgyégi leánykérőt*, a *48-as verbunkot* és a felejthető, a kor kívánalmára készült *Május 1.-jét*. Az együttesben jó volt a hangulat a kemény próbák, felkészülések dacára, gyakran tréfálkoztak, ugratták egymást.

Az 1949-es budapesti Világifjúsági Találkozó (VIT) nagy kihívást jelentett az együttes számára. Rábai Miklós koreográfiájával készült el a *Ludas Matyi*. Rábai megtartotta a fő csomópontokat, de érdekes figurák keltek életre a vásári jelenetben (üstfoltozók tánca), a fegyveres fogdmegek ellenszenves zenére táncoltak, s a lányok által megjelenített libák üde színfoltot vittek az előadásba. A táncosok jól érezték magukat, megcsodálhatták a VIT-en fellépő különböző nemzetek együtteseit. A *Sztálin-köszöntő*

és az *Ecseri lakodalmas* már az 1949-50-es évek szülötte. A *Sztálin-köszöntő* Sztálin 70. születésnapjára készült. A különböző mesteremberek ajándékot készítenek a „nagy vezérnek”, s ajándékaikat leteszik a színpad elejére. Az egész egy nagy ajándékozási koreográfia. A darabot az Operett Színházban mutatták be, és jellemző a korra, hogy a bemutatón a nézők egyszerre három *Sztálin-köszöntőt* is láthattak. Rábai az ecseri gyűjtések alapján megalkotta az *Ecseri lakodalmas* első változatát, amelyet később kiegészítve majd az Állami Népi Együttes indított el a világsiker útján. 1950 tavaszától a sors kegyeltjeként több külföldi turnéra is lehetősége volt az együttesnek. Így eljutottak Bulgáriába, Csehszlovákiába, az újonnan alakult NDK-ba, Albániába és a Szovjetunióba. Az utazások lehetőséget adtak a táncosoknak, hogy megismerjék más népek kultúráját, szokásait, viszonyait és felkeltsék az érdeklődést a magyar néptáncok, népdalok iránt.

Aki elolvassa Maác *Találkozás a tánccal* című szakmai önéletrajzát, egyben időutazásra is vállalkozik. Kaput nyit ki előttünk, betekintheünk a 20. század magyar valóságába. Képet kaphatunk a magyar művelődés hat évtizedéről, annak minden buktatójáról, nehézségeiről, a tánc hazai világának gyakran elfelejtett kis és nagy művészeiről is. Miért lebilincselő olvasmány? Mert nem csupán száraz adathalmaz, hanem rendkívüli elbeszélő készséggel megírt, gazdagon árnyalt írás, amelyet hol lírai, hol szarkasztikus megállapításokkal fűszerezett az író, és nem szabad megfélelkezünk a sajátos „maácsi” humorról sem.

A kötet végén a kortársak és a táncörténetész-kritikus kollégák visszaemlékezéseit olvashatjuk. Az előbbi csoportból megszólal Erdélyi Tibor, Mezey Béla, Mucsi János, Ripka Iлона, Simay Zsuzsa, Szakály György, Zséli Mihály, az utóbbiból – Halász Tamás összeállításában – Fuchs Lívია, Hézsó István, Kóniger Miklós, Kóvágó Zsuzsa, Péter Márta, Szúdy Eszter. Maác László filmes gyűjtéseinek listáját Kukár Barnabás Manó,

publikációinak válogatott bibliográfiáját Tóvay Nagy Péter adja közre.

A könyvet nyugodtan nevezhetjük hiánypótlónak, s kívánatos lenne, ha minél több tánccal, táncörténettel foglalkozó fiatal megismerhetné, honnan indult és hova jutott el a magyar tánckultúra.

(Maác. Szerkesztette: Fügedi János – Szélpál-Bajtai Éva. *L'Harmattan Kiadó – MTA BTK Zenetudományi Intézet, Budapest, 2015. 444 o. ISBN 978-963-968-917-4*)

